

ความสมดุลของการเป็นครูแพทย์

สุทธิชัย จิตะพันธ์กุล*

ในช่วงชีวิตที่ผ่านมาของทุกคนคงได้สัมผัสกับคำว่าสมดุลอยู่เสมอ อันที่จริงแล้วในการดำเนินชีวิตทุกขณะของทุกคนต่างก็พยายามสร้างดุลยภาพของบทบาทหน้าที่ตลอดจนความคิดมาโดยตลอด แต่ความสมดุลเหล่านั้นจำนวนมากที่ไม่มีข้อจำกัดหรือพันธะใดๆ มาผูกมัดไว้ให้แน่นหนาทำให้มีความยืดหยุ่นสูงในการสร้างสมดุลให้เกิดขึ้นโดยไม่ให้เกิดความขัดแย้ง ตัวอย่างสามีรับว่าจะไปปรับรรยาเมื่อหมดเวลาทำงานแต่ก่อนจะหมดเวลางานได้รับการมอบหมายให้ไปปรับแขกสำคัญของบริษัททำให้ต้องโทรศัพท์บอกภรรยาว่าไปปรับไม่ได้หรือนางสาว ก. ตั้งใจจะนำเงินที่เก็บสะสมได้ไปซื้อบ้านแต่คุณแม่เกิดป่วยกระทันหัน และต้องนำเงินนั้นไปใช้ในการรักษา เป็นต้น ทั้งสองกรณีเป็นเหตุการณ์ที่มีความขัดแย้งแต่ผู้ประสพส่วนมากสามารถสร้างความสมดุลขึ้นมาได้ทำให้สามารถเลือกทางปฏิบัติได้โดยไม่ยากนัก อย่างไรก็ตามดุลยภาพในการปฏิบัติจะเกิดขึ้นได้โดยราบรื่นต่อเมื่อได้เกิดดุลยภาพของจิตควบคู่กันไปอันเป็นการสร้างสมดุลระหว่าง id - ego - superego ให้เกิดขึ้น แต่ถ้าเมื่อใดที่มีข้อจำกัดหรือเงื่อนไขที่ขัดต่อการเลือกวิถีทางในชีวิต (ไม่ว่าจะเป็นทางกายหรือจิตใจ) ย่อมจะทำให้เกิดสมดุลในจิตได้ยาก (เกิดความขัดแย้ง) และจะส่งผลให้เกิดการเอนเอียงของการปฏิบัติ เกิดการเสียดุลยภาพตามที่ควรจะเป็นอันอาจก่อให้เกิดผลกระทบ

ต่อบุคคลรอบข้างหรือสังคมตามมา ปรากฏการณ์นี้เกิดขึ้นได้เนื่องๆ ในความเป็น “ครูแพทย์” นี้เอง

การเป็นครูแพทย์ที่ดีจะต้องให้เกิดความสมดุลในหลายประการเพื่อให้เกิดประโยชน์ที่เหมาะสมลงตัวต่อทั้งสังคม-หมู่คณะและตนเอง ความสมดุลที่ครูแพทย์ควรมีครอบคลุมถึงดุลยภาพในหน้าที่ ดุลยภาพในบทบาท และดุลยภาพในจิตใจ

ดุลยภาพในหน้าที่เกิดขึ้นเมื่อมีดุลหรือน้ำหนักแห่งหน้าที่อันประกอบไปด้วย “งานสอน” “งานบริการ” “งานวิจัย” และ “งานบริหาร” สำหรับงานสอนครูแพทย์จักต้องให้ความสำคัญแก่นิสิตแพทย์ทุกคน โดยไม่มีอคติและจะต้องให้น้ำหนักเป็นพิเศษแก่นิสิตที่ด้อยหรือยังบกพร่อง โดยทั่วไปแล้วเป็นการง่ายที่จะสนุกกับการสอนคนที่เรียนรู้ได้เร็วและมักจะเป็นการนำเบ็ดต่อการสอนคนที่เรียนรู้ช้า แต่ไม่ใช่วิสัยของความเป็นครูที่ดีที่จะปล่อยให้ลูกศิษย์ที่ยังไม่เข้าใจบทเรียนหรือยังย่อหย่อนในสมรรถภาพผ่านไปทั้งที่ควรจะมีความรู้ความสามารถสมบูรณ์กว่านั้น ในการให้บริการการตรวจรักษาแก่ผู้ป่วยครูแพทย์จักต้องมีจรรยา และเป็นตัวอย่างที่ดีในการหลีกเลี่ยงการเลือกปฏิบัติต่อผู้ป่วย ความตั้งใจต่อการตรวจรักษาแก่ผู้ป่วยฐานะต่างๆ ควรจะเท่าเทียมกัน มีความจำเป็นสำหรับครูแพทย์ที่จะต้องแสดงให้เห็นบุคลิกครอบข้างโดยเฉพาะนิสิตแพทย์เห็นถึงความเสมอภาคใน

*ภาควิชาอายุรศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

การดูแลรักษา ในส่วนของหน้าที่วิจัยการจะทำให้งานวิจัยมีความสมดุลครูแพทย์ที่ทำวิจัยพึงระลึกถึงคุณประโยชน์จากงานวิจัยอยู่เป็นนิจว่าใครเป็นผู้ได้ประโยชน์ คุณค่าของงานวิจัยมีความแตกต่างกันออกไป ซึ่งโดยส่วนใหญ่แล้วจะเกิดความเข้าใจผิดอยู่เสมอว่างานวิจัยที่มีคุณค่าจะต้องเป็นงานวิจัยที่ท้าทาย ใช้เทคโนโลยีสูง-ใช้งบประมาณมาก หรือพบของแปลกใหม่ แต่โดยชอบแล้วคุณค่าของงานวิจัยควรขึ้นอยู่กับอรรถประโยชน์ที่ได้รับโดยสามารถลำดับคุณค่าลดหลั่นกันลงไปตามลำดับได้ดังนี้ ลำดับแรก เกิดประโยชน์กับส่วนรวมอาทิ ประชากรหรือผู้ป่วยทั่วไป ลำดับที่สองคือการได้ประโยชน์เฉพาะกลุ่มอาทิเป็นประโยชน์ต่อผู้ป่วยเฉพาะกลุ่มหรือเป็นประโยชน์ต่อสถาบัน และลำดับสุดท้ายเป็นประโยชน์ต่อตนเอง เช่น ได้ชื่อเสียงหรือได้ตำแหน่งวิชาการ เป็นต้น งานวิจัยจะมีคุณค่าเพียงใดขึ้นอยู่กับเจตนาและการวางน้ำหนักของลำดับประโยชน์ดังกล่าวข้างต้นของผู้วิจัย การทำวิจัยที่มีสมดุลย่อมก่อให้เกิดคุณค่าที่แท้จริงแก่งานวิจัยนั้น สำหรับงานบริหารเป็นงานที่ครูแพทย์ทุกคนมีส่วนร่วมเสมอไม่ว่าจะในทางตรงหรือทางอ้อม สมดุลภายในของงานบริหารขึ้นอยู่กับดุลยพินิจและความสามารถในการจัดการของผู้บริหารเป็นสำคัญ ทางสายกลางอาจเป็นคำตอบที่ดีที่สุดในการสร้างดุลยภาพของการบริหาร

แต่ประการสำคัญที่สุดของดุลยภาพในหน้าที่คือความสมดุลระหว่างหน้าที่เหล่านี้ ครูแพทย์จักต้องวางน้ำหนักของหน้าที่เหล่านี้ให้เหมาะสมกับสถานภาพและบทบาทในขณะนั้น ปัญหาหรือข้อถกเถียงที่เกิดขึ้นมักจะเนื่องมาจากสาเหตุสองประการคือ ประการแรกครูแพทย์ให้น้ำหนักกับงานหรือหน้าที่บางอย่างมากเกินไป เช่น ไม่ทำวิจัยเลยหรือพยายามหลีกเลี่ยงจากการมีส่วนร่วมในงานวิจัยต่างๆ หรือเน้นงานบริการมากจนเกินกำลัง เป็นต้น สาเหตุประการที่สองคือการนำเอาสมดุลของตนเองมาเป็นบรรทัดฐานในการประเมินสมดุลของผู้อื่นทำให้เกิดความรู้สึกว่า ครูแพทย์ท่านนั้นเอาแต่งานวิจัยมากเกินไป หรือครูแพทย์อีกท่านสนใจแต่งานบริหารไม่สนใจการบริการ เป็นต้น ใน

ความเป็นจริงครูแพทย์แต่ละคนจะมีตำแหน่งของความสมดุลในหน้าที่แตกต่างกันไปโดยขึ้นอยู่กับบทบาท-ครอบครัวและจิตของครูแพทย์ท่านนั้น อย่างไรก็ตามครูแพทย์แต่ละท่านจะต้องสำนึกถึงหน้าที่ทั้งสี่ประการดังกล่าวและจะต้องพยายามให้เกิดความสมดุล โดยไม่เกิดการเบี่ยงเบนไปทางหน้าที่ใดหน้าที่หนึ่งจนมากเกินไปหรือขาดพร่องไป

ในชีวิตการทำงานครูแพทย์แต่ละท่านย่อมมีบทบาทที่นอกเหนือไปจากความเป็นครูแพทย์อยู่ด้วยเสมอ เช่น ความเป็นเพื่อน-ผู้ร่วมงาน ความเป็นศิษย์ อาจารย์ เป็นผู้ชำนาญการเฉพาะ เป็นสมาชิกสมาคมทางวิชาการ เป็นกรรมการในคณะกรรมการต่างๆ ความเป็นเจ้านาย (หัวหน้าภาควิชา คณะบดี) หรือความเป็นลูกน้อง เป็นต้น บทบาทเหล่านี้บางส่วนก็เกี่ยวพันโดยตรงหรือมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับความเป็นครูแพทย์ (เป็นทั้งครูและเป็นทั้งแพทย์) บางบทบาทก็มีความสัมพันธ์น้อยหรือไม่มีความสัมพันธ์เลย ถ้าหากจะให้บังเกิดความพอดีในบทบาทครูแพทย์แล้ว ครูแพทย์จะต้องวางบทบาทต่างๆ ในน้ำหนักที่เหมาะสม หากจะยกตัวอย่างให้เห็นถึงดุลยภาพของบทบาทเป็นเรื่องยากอันเนื่องมาจากความหลากหลายของประเภทของบทบาทและของระดับความสัมพันธ์ของบทบาทต่างๆ ที่มีต่อบทบาทครูแพทย์ แต่อาจพอยกตัวอย่างที่ดูเหมือนจะมีลักษณะใกล้เคียงได้คือ การสอนหรือบรรยายให้ความรู้ของครูแพทย์ บ่อยครั้งที่การให้น้ำหนักความสำคัญของการไปสอนหรือบรรยายของครูแพทย์ย้อนทางจากที่พึงจะเป็นอันทำให้ความสมดุลเสียไป เนื่องจากครูแพทย์มักจะมีภาระต้อหรือรับและให้น้ำหนักสูงมากเป็นพิเศษต่อการไปออกรายการโทรทัศน์ บรรยายในงานพิธีต่างๆ ในขณะที่รู้สึกจำเจและอาจไม่ให้ความสำคัญกับการสอนนิสิตแพทย์ สมดุลที่เหมาะสมของครูแพทย์ในการวางบทบาทในตัวอย่างของงานสอนหรือบรรยายควรวางอยู่บนลำดับของความสำคัญดังนี้ ลำดับสำคัญที่สุดคืองานสอนนิสิตแพทย์ (ชื่อก็บ่งบอกอยู่แล้วว่าเป็นครูของแพทย์) ลำดับต่อมา คืองานสอนหรือบรรยายแก่นิสิตหรือบุคคลากรภายในสถาบัน ลำดับที่สามคือ

งานสอนหรือบรรยายทางวิชาการแก่นิสิตนักศึกษา หรือบุคลากรในสถาบันอื่นๆ จากนั้นจึงจะเป็นงานสอนหรือบรรยายแก่ภาคเอกชนหรือบุคคลทั่วไป การวางน้ำหนักที่เหมาะสมในบทบาทต่างๆ ของครูแพทย์ย่อมจะทำให้เกิดความสมดุลในหน้าที่ที่ดี และบังเกิดความงดงามในบทบาทของครูแพทย์อีกด้วย

ดุลยภาพสุดท้ายที่เสมือนเป็นคัตท้ายของนาวาให้สามารถแล่นไปในทิศทางที่ถูกต้อง และอยู่ในตำแหน่งที่เหมาะสมของร่องน้ำก็คือสมดุลในจิตใจ ครูแพทย์แต่ละท่านจะเกิดความรู้สึกและอารมณ์แตกต่างกันในแต่ละช่วงเวลาของความเป็นครูแพทย์อันเนื่องมาจากผลกระทบจากหน้าที่และบทบาทต่างๆ ที่ผ่านสู่จิตใจ ในแต่ละชั่วขณะจิตจะเปลี่ยนแปลงและก่อสมดุลใหม่ขึ้นมาเสมอและสถานะของจิตนั้นย่อมจะส่งผลกลับมายังหน้าที่และบทบาทของความเป็นครูแพทย์ ผู้เป็นเจ้าของจะต้องรักษาดุลยภาพของจิตไม่ให้เบี่ยงเบนจนเกินไปจนเกิดเป็นผลเสียขึ้น กลวิธีที่จะดำรงดุลยภาพแห่งจิตใจ

ไม่ให้เบี่ยงเบนมากเกินไปครูแพทย์จะต้องถือธรรมเนียมบางประการไว้เสมอ ที่สำคัญอย่างยิ่งคือ พรหมวิหารสี่ (เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา) และอิทธิบาทสี่ (ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา) หากขาดธรรมทั้งสองนี้แล้วการรักษาดุลยภาพแห่งจิตให้เบี่ยงเบนอยู่ในขอบเขตที่เหมาะสมจะเป็นการยากและอาจส่งผลกระทบที่ไม่งามต่อความเป็นครูแพทย์ต่อไป

โดยสรุป ครูแพทย์ที่จะประสบความสำเร็จในการเป็นครูแพทย์จะต้องสร้างดุลยภาพที่ดีทั้งสมดุลในหน้าที่-สมดุลในบทบาทและสมดุลในจิตใจให้เกิดขึ้นอยู่เสมอ ความสัมพันธ์ระหว่างดุลยภาพทั้งสามมีความลึกซึ้งและซับซ้อน ครูแพทย์แต่ละท่านมีสิทธิที่จะกำหนดสถานะของความสมดุลทั้งสามประการตามที่ปรารถนา แต่พึงระลึกเสมอว่าดุลยภาพที่ดีนอกจากจะส่งผลดีต่อครูแพทย์ผู้เป็นเจ้าของแล้วยังจะทำให้เกิดคุณประโยชน์และความเจริญก้าวหน้าแก่ส่วนรวมเป็นอย่างยิ่ง